

Illegaal of een mens in nood?

Onze zorg voor ongedocumenteerde asielzoekers

Bron: Dienst 2012-2, Derk Jan Poel

“Wij gaan niet zeg maar op jacht naar illegalen in de zin van en nu gaan we nou eens even een stevig robbertje met alle illegalen vechten, maar we gaan ze wel oppakken” aldus minister Leers in Nieuwsuur¹. Werd daarmee de jacht op illegalen geopend? De recente quotumafspraken van de ministers Leers en Opstelten, waarin staat dat de politie jaarlijks 4.800 ongedocumenteerden moet oppakken doet dat wel vermoeden.² En dat terwijl de minister eerder tot drie maal toe had gezegd dat er geen jacht op uitgeprocedeerde asielzoekers zou worden geopend. Het doel was om *criminele* vreemdelingen op te pakken. Toch staat in de quotumbrief zwart op wit dat de politie zich ook “*richt op asielzoekers die zijn uitgeprocedeed* en op andere vreemdelingen die geen verblijfsvergunning (meer) hebben en dus illegaal in Nederland zijn”. Worden uitgeprocedeerde asielzoekers daarmee niet vooral als criminelen gezien en behandeld? Maar hoe zit het dan met het feit dat veel van hen niet *kunnen* terugkeren naar het land van herkomst?

We zagen in een vorig artikel ook al dat het politieke beleid op dit vlak weinig warmte uitstraalt. Het is overigens goed mogelijk en ook te hopen dat, nu de gedoogcoalitie is gevallen, er op dit vlak een andere, warmere wind gaat waaien.

Mensen zonder de juiste verblijfspapieren zijn vaak aangewezen op de hulp van kerken en maatschappelijke organisaties. Maar door deze maatregel zullen kerken en instellingen juist minder mogelijkheden hebben tot het ondersteunen van deze kwetsbare mensen. Want de vreemdelingenpolitie kan immers zomaar bij de ingang kunnen gaan posten en mensen kunnen aanhouden om het gestelde target te halen. En daarmee zitten we direct middenin het onderwerp van deze bijdrage.

Spanning

In een vorige Dienst (4/2011) hebben we gekeken hoe we als kerken een taak hebben naar mensen in een AZC en naar hen die een (tijdelijke) verblijfsvergunning hebben gekregen en in onze buurt komen wonen.

Dit artikel beschrijft de situatie van ongedocumenteerde asielzoekers en het gaat in op het geven van hulp. En daar zit een stuk meer spanning in als het gaat om christelijke barmhartigheid en burgerlijke ongehoorzaamheid.

Ik besef heel goed dat het asielvraagstuk gevoelig en ingewikkeld is. Er zijn geen simpele oplossingen. Vaak zijn er geen makkelijke of bevredigende antwoorden. Maar diaconaat gaat over barmhartigheid

¹ <http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1244362>

² <http://www.kerkinactie.nl//Particulieren/Actueel/Nieuws/Kerk-in-Actie-vreest-jacht-op-ongedocumenteerden--n7170>

en gerechtigheid. En wanneer een grote groep mensen lijdt onder de huidige Vreemdelingenwet, dan hebben wij als christenen een taak en opdracht om te helpen waar geen helper is. Zou dat dan niet gelden voor de illegaal in Nederland verblijvende mens in nood?

Ongedocumenteerd of illegaal?

Mensen die geen geldige verblijfspapieren hebben en die zich niet in een asielaanvraagprocedure bevinden en ook geen geregistreerd vluchteling zijn, worden wel aangeduid als ongedocumenteerden (engels: without proper papers). Vaak worden deze mensen illegaal genoemd, omdat ze zich in strijd met de Nederlandse wetgeving in Nederland bevinden. Deze term lijkt steeds vaker met 'criminelen' te worden geassocieerd. De plannen rondom strafbaarstelling van illegaliteit versterken dat gevoel alleen nog maar.

Maar iemand zonder geldige verblijfspapieren is niet per definitie een crimineel. Illegaal verblijf is alleen strafbaar als de betrokkene 'ongewenst' is verklaard. In werkelijkheid gaat het vaak om mensen die niet zelf kunnen terugkeren naar hun geboorteland. De aanduiding illegaal is daarom onnodig stigmatiserend³. Een beter alternatief is om te spreken over ongedocumenteerden.

Onuitzetbaar⁴

In Nederland zijn er naar schatting tussen de 60.000 en 115.000 ongedocumenteerden⁵. Deze groep is heel divers. Naast arbeidsmigranten bestaat een groot deel van deze groep uit 'onuitzetbaren'. Dit zijn mensen die in Nederland verblijven en voor wie het niet mogelijk is een verblijfsvergunning te krijgen, maar die ook niet uitgezet *kunnen* worden, omdat ze geen reisdocument krijgen van het land van herkomst. Naar schatting zijn er tussen de 35.000 en 60.000 onuitzetbaren in Nederland. De helft van alle illegalen in Nederland is dus onuitzetbaar.

Schatting aantallen

Illegaal in NL verblijvend:

65.000 – 115.000

Onuitzetbaren in NL:

35.000 – 65.000

Vreemdelingenbewaring

Iemand die onuitzetbaar is kan op elk moment worden opgepakt en in vreemdelingenbewaring worden gezet. Maar omdat ze niet uitgezet *kunnen* worden, staan ze na maximaal zes maanden weer op straat. Daarna kan het proces zich weer herhalen.

Veel 'onuitzetbaren' zitten vaak en lang in detentie. De einddatum van de detentie is van tevoren niet bekend en kan variëren van enkele weken tot meer dan een jaar.

Sober is een treffende beschrijving vreemdelingendetentie. Alles is gelimiteerd en beperkt: van persoonlijke ruimte en privacy, bewegingsvrijheid, geld en toegestane spullen op je kamer tot de mogelijkheden van bezoek. Post wordt geopend en tijdens telefoongesprekken kan worden meegeluisterd. Bewakers in uniform houden toezicht zoals in een gevangenis. Feitelijk wordt een onuitzetbare als een crimineel gevangengezet. Zo wordt de druk opgevoerd om Nederland toch vooral te verlaten.

Waarom druk opvoeren vaak niet helpt

³ <http://www.justitiaetpax.nl/project/mensenrechten-nederland-vreemdelingenbewaring>

⁴ http://www.schipholwakes.nl/Humanistisch_Verbond_over_vreemdelingenbeleid.pdf pag 3

⁵ <http://www.nd.nl/artikelen/2012/april/10/-illegalen-medische-hulp-geweigerd> en <http://wodc.nl/onderzoeksdatabase/illegalenschatting.aspx?cp=44&cs=6796>

Maar bij het terugkeren naar het land van herkomst zijn meerdere partijen betrokken. Elk van die partijen kan uitzetting verhinderen. Lang niet altijd wil een overheid (onwillige) eigen burgers terug⁶. Niet in elk land wordt de bevolkingsadministratie zo nauwkeurig bijgehouden als wij gewend zijn. Soms kan een overheid een betrokkene daardoor niet erkennen. Hoe dan ook, terugkeer is alleen mogelijk wanneer de overheid van het land van herkomst de betrokkene als burger erkent. Soms is medewerking nodig van derden in het land van herkomst om de identiteit van de betrokkene vast te stellen. Wanneer die medewerking om diverse redenen niet tot stand komt, is terugkeer niet mogelijk. Ook de betrokkene zelf kan terugkeer onmogelijk maken door informatie achter te houden, om zo koste wat het kost uitzetting te voorkomen.

‘Waar een wil is, is een weg’ lijkt het adagium van de overheid te zijn. Men gaat er vanuit dat de betrokkene altijd terug kan als hij dat wil. En daarmee ligt verantwoordelijk dus volledig op zijn schouders. Dat is zoals we hebben gezien niet altijd terecht. Het verhogen van de druk door bijvoorbeeld (herhaalde) detenties bevordert uitzetting alleen wanneer de betrokkene zelf degene is die uitzetting verhindert.

‘Klinkeren’

Wanneer iemand onuitzetbaar is, oordeelt de IND dus vaak dat de vreemdeling onvoldoende meewerkt. En dus hoeft de staat dan geen onderdak meer te bieden. Het gevolg is dat deze mensen uit de opvang worden gezet en op straat belanden. Dat gebeurt meestal zonder aankondiging; van de ene op de andere dag. Afgezet ergens op een station of bij een bushalte, met een begeleidende brief in je hand waarin staat dat je binnen 24 uur het land moet verlaten.

‘Klinkeren’ is de term die hiervoor wordt gebruikt. Daarbij gaat het dus vaak om mensen die niet *kunnen* worden uitgezet, of mensen die nog rechtmatig hier verblijven op grond van een lopende procedure, maar die toch geen opvang krijgen. Zonder eigen middelen zijn deze mensen dus afhankelijk van de hulp van anderen.

De straat is geen oplossing

Burgerlijke gemeenten, maatschappelijke organisaties en kerken worden uiteindelijk geconfronteerd met deze asielzoekers. Met alle problemen die daarbij komen kijken. Burgerlijke gemeenten hebben daarom aandacht gevraagd voor deze problematiek bij het

---

⁶ een onderzoek van INLIA toont aan dat de overheid daarvan ook op de hoogte is⁶.

rijk. Want deze situatie toont aan dat het overheidsbeleid op dit terrein nog niet sluitend is. Tot nu toe zonder veel resultaat.

De noodopvang voor asielzoekers die uitgedoeld zijn, is officieel komen te vervallen. Maar door het grote aantal asielzoekers dat recent weer op straat wordt gezet zien veel burgerlijke gemeenten zich genoodzaakt om toch weer noodopvang aan te bieden of anderzijds via de WMO in opvang te voorzien⁷. Informeer daarom naar de mogelijkheden in uw lokale gemeente en neem contact op met stichting INLIA.

Helpen waar geen helper is

Ongedocumenteerden kunnen meestal niet terecht in de reguliere daklozenopvang. Men is daarom afhankelijk van landgenoten, familie, vrienden of hulpverlening. Ook voor eten en drinken zijn ongedocumenteerden vaak afhankelijk van hun netwerk. Daarnaast doen ze vaak een beroep op de voedselbank. Maar daar krijgen ze vaak geen basisvoedselpakket. Eenzijdige en onregelmatige voeding is vaak het gevolg.

Soms is er in een gemeente noodopvang. Maar vaak is die beperkt.

Daarnaast zijn er lokaal diverse stichtingen actief. Informeer bij hen naar de mogelijkheden. Ook dan is opvang niet altijd gegarandeerd. Het kan nodig zijn om diaconie tijdelijk opvang te bieden. Meldt dat dan wel altijd bij de lokale autoriteit (de burgemeester). Meldt dit vervolgens ook bij het meldpunt dakloze asielzoekers van stichting INLIA (zie kader).

Bij het voorzien in basale levensbehoeften is het van belang dat er samen naar een meer structurele oplossing wordt gezocht. Want onderduiken in illegaliteit is geen oplossing. Dat kan betekenen dat je samen werkt aan terugkeer naar het land van herkomst.

Overigens is dat makkelijker opgeschreven dan gedaan. Kerk in Actie heeft een draaiboek⁸ beschikbaar gesteld voor diaconieën die te maken krijgen met niet toegelaten asielzoekers.

Zonder papieren betekent niet zonder rechten

Het feit dat iemand geen verblijfspapieren heeft betekent overigens niet dat hij of zij helemaal geen rechten meer heeft. Wel is het is allemaal een stuk ingewikkelder. Maar ook een ongedocumenteerde heeft zogenaamde basisrechten. Daaronder valt bijvoorbeeld een stuk basis gezondheidszorg. Kijk voor meer informatie op www.basisrechten.nl.

Medische zorg

Meldpunt dakloze asielzoekers

Via www.inlia.nl/meldpunt kunt u melding maken van dakloze asielzoekers. Door centraal de opstraat-zettingen te registreren wordt de omvang van dit probleem in kaart gebracht. Daarmee kan in overleg met de staat worden gezocht naar alternatieve oplossingen.

Volgens de regering zou de noodopvang-voorziening inmiddels overbodig zijn, maar het aantal op straat gezette asielzoekers laat zien dat er nog geen sprake is van een sluitend beleid door de overheid.

Een handreiking

Hulp aan ongedocumenteerden blijkt vaak een zoektocht te zijn naar mogelijkheden, waarbij veel deuren dicht zijn en er veel onmogelijkheden zijn. Deze handreiking wil u op weg helpen (Bron: Kerk in Actie)

Draaiboek terugkeer

Een draaiboek voor diaconieën die te maken krijgen met een niet toegelaten vreemdeling die terug wenst te keren naar het land van herkomst en hulp zoekt bij het vinden van perspectief in dit land. (Bron: Kerk in Actie)

Beide documenten zijn te vinden op www.diaconaalsteunpunt.nl/ongedocumenteerden

⁷ <http://inlia.nl/uploads/File/Persbericht%20Gem%20Groningen%2021%20mrt%202012.pdf>

⁸ [http://www.kerkinactie.nl/site/uploadedDocs/Draaiboek terugkeer def KIA.pdf](http://www.kerkinactie.nl/site/uploadedDocs/Draaiboek%20terugkeer%20def%20KIA.pdf)

Ongedocumenteerde personen kunnen, op basis van de Koppelingswet uit 1998, geen aanspraak maken op collectieve voorzieningen in Nederland. Er zijn echter uitzonderingen gemaakt op deze wet, waaronder het verlenen van medisch noodzakelijke zorg. Huisartsen en ziekenhuizen zijn daarom verplicht om medisch noodzakelijke zorg te verlenen aan ongedocumenteerden, ook als deze de zorg niet kan betalen. Een groot deel van de kosten voor medisch noodzakelijke zorg kan worden gedeclareerd bij het college voor zorgverzekeringen (CVZ)⁹. In principe worden alleen kosten van de zorg die onder het basispakket vallen vergoed.

Tandzorg voor volwassenen wordt niet vergoed door het CVZ en moet dus worden betaald door de ongedocumenteerde zelf. Als diaconie kunt u hierin mogelijk iets betekenen. Alleen voor kinderen jonger dan 18 kan de tandarts een deel van de kosten declareren bij het CVZ.

Met een verwijzing van een huisarts kan een ongedocumenteerde ook naar een psycholoog. Deze kan de kosten daarvoor grotendeels declareren bij het CVZ.

Voor meer informatie en advies over medische hulp kunt u contact opnemen met Dokters van de wereld, zie www.doktersvandewereld.org.

Helpen onder protest

Het is belangrijk om onze stem te (blijven) verheffen voor deze groep die vrijwel stemloos is! Zonder te ontkennen dat het een ingewikkeld vraagstuk is, kan de oplossing toch niet liggen in het op straat zetten van een kwetsbare groep mensen? Roept dit niet de vraag op of het huidige beleid de diaconale toets van barmhartigheid en gerechtigheid kan doorstaan?¹⁰

Naast het helpen waar geen helper is, moeten we dus ook helpen onder protest. Protest tegen onrechtvaardige wetten en structuren. Blijf daarom zoeken naar communicatie met (plaatselijke) christelijke politici. Om je zorgen te uiten. Om je als diaconie te laten informeren. En om christelijke politici te steunen.

Goede afstemming

Naast de politiek zijn er meer partijen die betrokken zijn bij (ongedocumenteerde) asielzoekers. Goede samenwerking en afstemming onderling is belangrijk om zo gezamenlijk op te trekken en de krachten en kennis te bundelen. Stichting Vluchtelingenwerk en Stichting INLIA zijn op dit terrein goede partners en informatiebronnen. Neem gerust contact met hen op.

Als u vragen heeft over de rechten van ongedocumenteerden kunt u ook contact opnemen met het Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt (030 3990222). Het LOS is een steunpunt voor mensen en instellingen die ongedocumenteerden helpen. Het LOS biedt zelf geen rechtstreekse hulp aan ongedocumenteerden.

Tenslotte

We mogen ons er sterk voor maken dat ieder mens die omstandigheden krijgt zoals vastgelegd in internationale verdragen. Rechten als voedsel, kleding en onderdak voor elke dag. Zeker als Christen is het belangrijk om hier voor te staan!

---

⁹ <http://www.cvz.nl/financiering/zorg+aan+onverzekerbare+vreemdelingen>

¹⁰ Zie ook diacon december 2011 p17

Daarmee is het is voor kerken niet altijd eenvoudig om hun weg te vinden in het spanningsveld tussen het asielbeleid en christelijke barmhartigheid. Maar als de keuze is om te blijven leven met spanning tussen asielwetgeving en christelijke barmhartigheid, of een mens in nood 'aan de straat' over te laten, dan is de keuze voor een christelijke gemeenschap toch duidelijk?

Aanzet

Met deze bijdrage heb ik geprobeerd een aanzet gegeven om samen opnieuw na te denken over de rol van kerken in dit veld. Met dit artikel is niet alles gezegd en is het laatste woord nog niet gesproken. Uw ervaring is in deze van grote waarde. Het Diaconaal Steunpunt komt graag in contact met kerken die momenteel betrokken zijn bij uitgeprocedeerde asielzoekers. Bent u zo'n kerk, wilt u dan contact opnemen met het Diaconaal Steunpunt?

Ik wil afsluiten met een quote van wijlen A. Noordergraaf:

„Maar daar waar aantoonbaar onrecht geschiedt, daar waar economische belangen boven de mensenrechten gaan en asielzoekers de dupe dreigen te worden (...), daar waar de zorg voor de vluchteling de sluitpost wordt in een politiek spel, zal de christelijke kerk om der wille van het evangelie bondgenoot van de armen hebben te zijn, op hebben te komen voor het recht van de verdrukten. Zulk een pleidooi zal alleen dan overkomen als onze daden niet stukbreken op onze woorden, als de kerken in hun eigen bestaan iets van een tegencultuur vormen en hoe bescheiden ook laten zien wat het betekent om een gemeenschap te zijn die een plaats biedt aan de ontheemden, levend vanuit de verzoening. Wij weten dat in de kerk van de eerste eeuwen dit betoon van dienstbaarheid en zorg jegens armen en ellendigen de aandacht trok van de buitenstaanders en er werfkracht van uitging¹¹.”

---

¹¹ A.Noordergraaf, in: *Vluchteling in bijbels perspectief*, ZOAVluchtelingenzorg, Apeldoorn 1998, 34